

Overgang ISK naar VO:

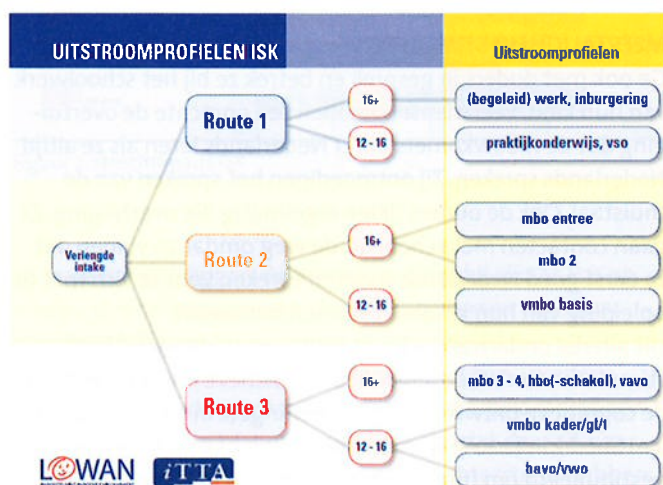
Aansluiting verbetert met warme overdracht

Nieuwkomers van 12 tot 18 jaar worden opgevangen in een Internationale Schakel Klas (ISK). Daar verblijven ze twee jaar om Nederlands te leren en stromen vervolgens door naar regulier vervolgonderwijs. Helaas verloopt die overgang niet altijd soepel. Te veel leerlingen worden geplaagd op een opleiding onder hun intelligentieniveau. Leerlingen die in de ISK nog gedreven waren verliezen daarvoor vaak hun motivatie. Taalonderwijskundige Marijke Bakker begeleidt ISK- en vo-scholen bij deze overgang. Wat kan volgens haar beter?

Tekst: Marijke Bakker

Jonge nieuwkomers verblijven gemiddeld anderhalf à twee jaar op de Internationale Schakel Klas (ISK). Daar worden verschillende leerroutes aangeboden, want de verschillen tussen de leerlingen zijn groot. Zo zijn er leerlingen die nooit onderwijs hebben gehad en dus nog moeten leren lezen en schrijven. Andere leerlingen kregen onderwijs in hun land van herkomst vergelijkbaar met vwo. Daarom wordt bij de instroom meteen een inschatting gemaakt van het niveau van de leerling. Op grond daarvan wordt een uitstroomperspectief vastgesteld (figuur 1).

Figuur 1: leerroutes internationale schakelklas

In 2009 deden we bij de CED-groep een onderzoek naar de doorstroming ISK-vo. Ongeveer 50 procent van de leerlingen bleek in het vo door te stromen naar praktijkonderwijs en vmbo basis/kader. In het voorjaar van 2016 heeft de VO-Raad een peiling gedaan bij ISK-directeuren, waaruit bleek dat 70 procent van de leerlingen doorstroomt naar deze laagste niveaus. De ISK-directeuren stellen dat meer dan een derde van de leerlingen uiteindelijk geplaatst werd op een te laag vervolgniveau vanwege hun nog geringe taalvaardigheid. Soms is dat uit vrees voor lagere inspectiescores. Er wordt vaak gezegd: "Ze kunnen later altijd nog opstromen." Maar er is geen onderzoek waaruit blijkt dat dit ook gebeurt. Zo gaat er veel talent verloren.

OVERGANG STRESSVOL

Naast dat leerlingen te laag geplaatst worden, is de overgang van ISK naar het voortgezet onderwijs vaak nogal abrupt. Van het ene moment op het andere is de voertaal bij alle vakken Nederlands op een veel hoger niveau dan de leerling op de ISK gewend was. Ineens is het vak Nederlands en de uitleg bij moderne vreemde talen gericht op leerlingen die het Nederlands als moedertaal beheersen in plaats van op anderstaligen. De hoeveelheid onbegrepen woorden is enorm en de docent legt veel minder uit. Veel nieuwkomers ervaren deze overgang als stressvol. Het vraagt het uiterste van hun flexibiliteit en hun doorzettingsvermogen. Daar komt

de gewone spanning van het verhuizen van school nog eens bij: een nieuwe omgeving, aansluiting vinden bij de andere leerlingen, nieuwe leraren, een andere schoolcultuur. Een te grote hoeveelheid stress is niet bevorderlijk voor de ontwikkeling van leerling. Bovendien is continuïteit een voorwaarde voor de taalontwikkeling en de ontwikkeling van de geletterdheid. In het Edinaproject hebben scholen en deskundigen uit verschillende Europese landen onderzocht wat de succesfactoren zijn voor een goede opvang en doorstroming van nieuwkomers. De uitkomst is dat drie soorten continuïteit van belang zijn voor het verbeteren van de continuïteit: 1) Continuïteit in de pedagogische omgeving, 2) continuïteit in de ontwikkeling van de meertaligheid en 3) continuïteit in de leerlijn. Op basis van literatuur kun je stellen dat leerlingen ongeveer vijf jaar begeleiding nodig hebben om zich optimaal te ontwikkelen. (Thomas & Collier 2002). Na de ISK hebben de leerlingen dus eigenlijk nog een paar jaar begeleiding nodig. Hier ligt mijns inziens een taak voor de remedial teacher.

WARME OVERDRACHT

Uit doorstroomdossiers blijkt telkens weer dat onderling contact tussen de ISK en het vervolgonderwijs de aansluiting en doorstroming bij leerlingen verbetert. Een warme overdracht is dus het minste dat een vo-school kan doen. Idealiter is al van tevoren contact geweest. De zorgcoördinator van de ontvangende school heeft dan informatie verzameld in contact met de uitstroombegeleider van de ISK. De volgende vragen komen dan aan de orde. Hoe snel ontwikkelt de leerling zich? Zijn er specifieke leerbehoeften? Welke afspraken kunnen worden gemaakt over terugkoppeling naar de ISK over de voortgang van de leerling? Krijgt de leerling de kans om langzaam te wennen? Welk niveau heeft de leerling? Voor NT2 en voor andere vakken zoals Engels en rekenen?

'Onderlinge contacten tussen ISK en vervolgonderwijs is een bepalende factor voor de kwaliteit van de aansluiting en doorstroming'

Omdat het vo regelmatig met een ander niveausysteem werkt dan de ISK's, is bij docenten vaak onduidelijkheid over wat van een leerling verwacht kan worden. Daarom werkt een aantal ISK's met een taalportfolio. Hierin verzamelen leerlingen voorbeelden van hun eigen kunnen. Zo nemen de leerlingen van de ISK van het Olympiacollege in Rotterdam hun taalportfolio mee naar het intakegesprek van de vervolgonderwijs. Docenten kunnen tijdens dit gesprek de leerlingen vragen stellen over opdrachten in het portfolio. Hoe lang

hebben ze bijvoorbeeld gedaan over een bepaalde opdracht? En hoe hebben ze een opdracht precies aangepakt? Op deze manier krijgt de docent of de remedial teacher inzicht in wat een leerling precies kan. Daarnaast krijgt de docent extra inzicht in de mondelinge en de reflectievaardigheden van de leerling.

Wat ook kan is een overstaptraject ontwikkelen. Dat deed ik bij de Dalton ISK uit Dordrecht. Belangrijk onderdeel daarvan waren de meeloopdagen op de vervolgopleiding. In een logboekje noteerden de leerlingen hun ervaringen en vragen. De leerlingen waren enthousiast over deze vorm van 'proefstuderen', want op deze manier kregen ze een goed beeld van waar ze uiteindelijk terecht kwamen.

In Rotterdam hebben we goede ervaringen opgedaan met een gefaseerde doorstroming. Leerlingen die het uitstroomprofiel mbo kregen, konden alvast deelnemen aan praktijkvakken bij opleidingen van ROC Zadkine en het Albedacollege tijdens hun laatste fase op de ISK. Zo konden leerlingen kennismaken met de sfeer en de lessen op de ROC's. Bovendien deden ze ervaring op met verschillende beroepen en technieken, wat een onderdeel was van de sectororiëntatie.

VEEL BEGELEIDING NODIG

Duidelijk moge zijn dat leerlingen bij de overstap veel begeleiding nodig hebben. Zeker als ze moeten reizen tussen verschillende locaties. Bovendien halen de leerlingen er het meeste uit als de NT2-les en andere lessen op de ISK aansluiten bij de praktijklessen op het vervolgonderwijs. Deze aanpak vraagt dan ook een intensieve samenwerking tussen docenten van verschillende opleidingen en ruime facilitering.

'Ik raad vo-scholen aan om zeker in het eerste jaar nog extra begeleiding te geven aan NT2-leerlingen'

In Emmen heeft de ISK samen met de vervolgscholen uit de regio nazorg georganiseerd voor uitgestroomde ISK leerlingen. In een school overstijgende taalwerkplaats krijgen de leerlingen nog extra taalondersteuning terwijl ze al bezig zijn aan hun vervolgopleiding. Helaas ontbreekt het de meeste ISK's aan mogelijkheden dit soort nazorg te verzorgen. Daarom ligt daar een belangrijke taak voor de ontvangende vo-school. Ik raad de scholen altijd aan om zeker in het eerste jaar nog extra begeleiding te geven en liever langer. Stedelijk gymnasium 't Venster in Arnhem voerde het buddy-systeem in. Na eerst een speeddate met elkaar te hebben gehad, ontstonden er koppels en werden de eerste plannen

gesmeed. Tijdens de tweede afspraak, op het gymnasium, kregen de ISK-leerlingen een rondleiding door de school van hun buddy en werden verdere afspraken gemaakt. Ze gingen bij elkaar op huisbezoek, samen naar de sportvereniging, samen huiswerk maken, en ga zo maar door.

Beide scholen ondersteunen en faciliteren dit project van harte. Ze vinden het belangrijk dat jongeren in contact komen met verschillende culturen. Dit vraagt wat organisatie van de vo-school. Hier kan een remedial teacher het voortouw nemen, maar een mentor kan dit ook doen.

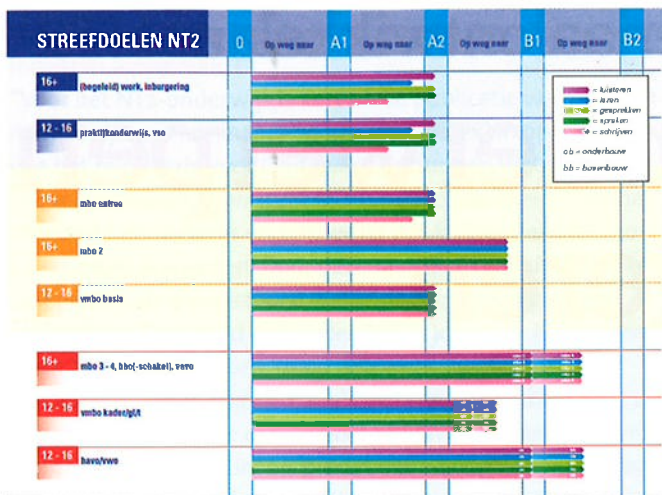
MEERTALIGHEID STIMULEREN

Ga ook met ouders in gesprek en betrek ze bij het schoolwerk van hun kind. Veel mensen hebben ten onrechte de overtuiging dat de nieuwkomers beter Nederlands leren als ze altijd Nederlands spreken. Zij ontmoedigen het spreken van de thuistaal. Ook de ouders delen regelmatig die overtuiging. Ze gaan contacten met school uit de weg omdat ze vinden dat ze eerst goed Nederlands moeten spreken voor ze zich met de opleiding van hun kinderen kunnen bemoeien.

Uit allerlei onderzoeken komt echter naar voren dat het stimuleren van meertaligheid een positieve invloed heeft op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen. In een onderzoek van Sneddon (2008) werden tweetalige basisschoolleerlingen gestimuleerd om thuis boeken te lezen in hun moedertaal. De ouders werden hierin betrokken en het resultaat was dat de meertalige leerlingen uiteindelijk een hoger leesvaardigheidsniveau bereikten dan hun autochtone medeleerlingen. Welke taal thuis gesproken wordt doet er voor het leren van Nederlands niet echt toe. Ga in overleg met de ouders hoe zij hun kinderen kunnen ondersteunen. Zijn er boeken in de eigen taal? Mogen leerlingen deze boeken met de vertaling op hun literatuurlijst zetten? En als tip kun je de ouders meegeven dat ze hun kind kunnen overhoren door hun kind te vragen om de leerstof uit te leggen in de moedertaal. Als ze dat lukt, beheersen ze de leerstof.

ZORGEN VOOR EEN DOORLOPENDE LEERLIJN

Leerlingen leren op de ISK Nederlands als tweede taal (NT2). De niveaus worden aangegeven volgens de normen van het Europees Referentie Kader. Afhankelijk van het uitstroomperspectief zijn er verschillende streefniveaus. (Zie figuur 2). Een leerling die doorstroomt naar de havo streeft naar minimaal niveau B1 en hoger als hij instroomt in de bovenbouw. Een leerling die instroomt in vmbo-basis streeft naar niveau A2. A2 is het niveau waarop een nieuwkomers zich zelfstandig kunnen redden in Nederland, maar de woordenschat is nog beperkt. Daarom mag je dit niveau niet gelijk stellen met niveau 1F van Meijerink, het eindniveau van de basisschool. Aan het einde van de basisschool beheersen leerlingen gemiddeld 15.000 woorden. Een NT2-leerling niveau A2 beheerst gemiddeld 4.000 woorden. Ook leerlingen met B1-niveau hebben een kleinere woordenschat dan reguliere leerlingen op niveau

Figuur 2: streefniveaus ISK

2F. In de praktijk liggen de niveaus al dicht bij elkaar. Pas op niveau 3F, eind havo, sluiten de niveausystemen op elkaar aan: B2=3F. (figuur 3)

Om te kijken welk niveau de leerlingen hebben, worden instromende leerlingen vaak getoetst met bijvoorbeeld een Citotoets. Het mag niet verwonderlijk zijn dat daaruit naar voren komt dat de leerlingen een grote achterstand hebben. Een begintoets is nuttig, maar ik maak vaak mee dat leerlingen door vo-scholen als havo of vwo worden afgewezen op deze resultaten en dat is niet eerlijk. Want vergeet niet dat over het algemeen de woordenschat van deze ISK-leerling zich sneller ontwikkelt dan die van een reguliere achterstand leerling. De kwaliteit van hun thuistaal is meer in overeenstemming met het werk- en denkniveau van de school dan de thuistaal van leerlingen uit sociaal economische achterstandsmilieus. Omdat de cognitieve vaardigheden in eigen taal al goed zijn ontwikkeld leren deze nieuwkomers daarvoor sneller Nederlands. Het loont daarom om de doorstromende leerlingen taalondersteuning te bieden. Vaak is dat de taak van de remedial teacher.

De inzet van woordenschatprogramma's heeft op korte termijn enig effect. Effectiever is het om de aandacht te verleggen van het woordenschat-gat naar de taalleerstrate-

Europees Referentie Kader Nt2	Referentieniveaus Meijerink
A1	
A2	1F
B1	≈ 2F
B2	= 3F
C1	4F
C2	

Figuur 3: aansluiting ERK niveaus Nt2 op referentieniveaus

gieën. Werk bijvoorbeeld met materiaal uit de zaakvakken, want daar heeft de leerling het meeste last van zijn kleine woordenschat. Focus op de strategische vaardigheden die de leerling nodig heeft om zelfstandig de taal verder te ontwikkelen. Hiermee bedoel ik: leesaanpakken, het afleiden van woordbetekenissen uit de context, manieren om na te gaan of de gevonden betekenis juist is, een aanpak om te oefenen met nieuwe woorden. Zo sluit je ook het beste aan op de ISK. Op veel ISK's wordt namelijk aan het einde van het traject al geoefend met teksten of methodes uit het vervolgonderwijs. Mijn raad: zorg ervoor dat de begeleiding van leerlingen van ISK-scholen schoolbreed wordt opgepakt. Alle docenten, van wiskunde tot maatschappijleer, spelen een belangrijke rol in de taalontwikkeling van deze leerlingen. De remedial teacher kan als taak de rol van coach op zich nemen. Belangrijk is dat de voormalig ISK-leerlingen langere tijd worden gevolgd en aanmoedigd zodat ze gemotiveerd blijven om extra tijd aan hun huiswerk te besteden. De nadruk moet daarbij niet liggen op het bestrijden van de achterstand, maar juist op het stimuleren van talent.

Correspondentieadres: Marijke.bakker@cedgroep.nl

Marijke Bakker werkt bij de CED-groep als taalonderwijskundige. Zij begeleidt ISK-scholen bij de implementatie van leerlijnen en het verbeteren van de doorstroming naar vervolgonderwijs. Ook begeleidt ze vo-scholen bij het ontwikkelen van opbrengstgericht taalbeleid en de opvang van nieuwkomers.

LITERATUUR

- www.edinaplatform.eu
- www.lowan.nl/vo/leerlijnen
- www.voraad.nl
- Thomas, W. & Collier, V. (2002). A national study of school effectiveness for language minority students' longterm academic achievement. Center for research education, diversity and excellence.
- Sneddon, R. (2008) 'Young bilingual children learning to read with dual language books.' English Teaching: Practice and Critique
- Doorstroom ISK-vo, inspirerende voorbeelden uit de praktijk, Mignon van Hasselt e.a., CED-groep 2009
- Nieuwe kansen voor het onderwijs aan anderstaligen, Y. Emmelot e.a., wetenschappelijke raad voor het overheidsbeleid, Den Haag 2001